

**İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

**DIŞ TİCARET
ENSTİTÜSÜ**

WORKING PAPER SERIES

Tartışma Metinleri

WPS NO/ 62/2017-01

KATILIM BANKACILIĞI ve TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI

Emre Can ARSLAN*

*ermrecanarslan21@gmail.com, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

Özet

Katılım Bankaları reel ekonomiyi finanse ederek, mali sektörde faaliyet gösteren bankalardır. Katılım bankacılığının temel amacı, faize karşı tutum sergileyen ve bu nedenle parasını yastık altında saklayan bireylerin atıl fonlarını ekonomiye katarak ülkenin gelişmesine katkı sunmaktır.

Kapitalizmin, sistemsal şekilde faizi yüceleştirmesi ve finans hayatının önemli bir unsuru haline getirmesine karşılık, temelini semavi dinlerden alan finansman anlayışları dünyada gelişim göstermeye başlamıştır. 1970’li yıllardan itibaren sömürgeciliğin etkinliğini artırması sonucu olarak, Petrol Krizi’ nin ortaya çıkmasından sonraki dönemlerde İslami işbirliği ve finans girişimlerinin ivme kazandığı söylenebilir. Bu çalışmada genel olarak katılım bankacılığı, fon toplama ve kullandırma yöntemleri ve katılım bankacılığının Türkiye ekonomisine etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Katılım bankacılığı, faizsiz finans kurumu

Abstract

Participation banks financing the real economy by banks that operate in the financial sector. The main purpose of participation banking exhibits an attitude against the interest and therefore the individuals who hid the money under the pillow of the idle funds into the economy to provide a contribution to the development of the country.

Capitalism, in a systematic way and allowing you to become an important element of your financial life yüceleştirme interest, in return for the funding from the foundation of the Abrahamic religions in the world, the arrival has started to show understanding. From the 1970s onwards, increasing the effectiveness of colonialism, as a result of the oil crisis in the period from the emergence of Islamic financial initiatives and cooperation can be said to gain momentum. Overall participation in this study is banking, fund raising, and the methods of allocating the effects of the economy and of participation banking in Turkey were investigated.

Keywords: Participation banking, interest-free financial institution

Giriş

Ticaretin küresel bir boyut almasıyla birlikte ekonomik ve ticari kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda ilk olarak sarraflar ortaya çıkmıştır. Bu sebepten sarrafları banka tarihçesinin başlangıç noktası olarak kabul edebiliriz.

Katılım bankacılığı bir başka ifadeyle faizsiz bankacılık, mali sektörde faiz dışı prensiplere göre çalışan ve bu prensiplere uygun olarak her türlü bankacılık faaliyetini yerine getiren kuruluşlardır. Katılım bankaları, topladıkları fonları kuruluş veya kişilere kullandırma yoluyla, ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Katılım bankacılığı, İslami finans kuralları çerçevesinde faizsiz bankacılık işlemlerini gerçekleştiren bir yapıyı ifade etmektedir. İslami finans, her türlü finansal faaliyetin ve işlemin İslami kurallar içerisinde uygulandığı bir sistemdir. Faizin İslam dinine göre haram olarak kabul edilmesi nedeniyle, bu finans anlayışı alternatif olarak kabul edilmiştir.

İslami finans sektörünün 2014 yılı verilerine göre dünyada sektör 2 trilyon ABD doları büyüklüğe ulaşmış ve bu miktarın %75'lik bir kesimini faizsiz bankacılık hizmetleri meydana getirmektedir. Müslüman nüfusun yoğun olduğu günümüz Ortadoğu'sunda yaşanmakta olan olumsuz gelişmelere rağmen faizsiz bankacılık sisteminin büyüyerek yoluna devam edeceği öngörülmektedir.

Türkiye'de faizsiz bankacılık sistemini, literatürümüze katılım bankacılığı olarak geçmiştir. Türkiye'nin katılım bankacılığı sistemiyle tanışması 1980'li yıllara denk gelmektedir. Katılım bankacılığı alanında faaliyete başlayan ilk kuruluş 1985 yılında kurulan Albaraka Türk'tür. Günümüzde Türkiye'de katılım bankacılığı sistemi ile faaliyet gösteren finans kurumları; Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım' dır.

Bankacılık sistemi işlevsel olarak iki temel fonksiyon üzerinde çalışmaktadır. Bu fonksiyonlardan biri fon toplama diğeri ise fon kullandırma yöntemidir. Faizsiz bankacılık sistemlerinde de işleyiş mantığı aynı şekildedir. Faizsiz bankacılık ve konvansiyonel bankacılık faaliyetleri arasındaki fark sadece faizsiz bankacılık sisteminde İslami hassasiyetlere dikkat edilmesidir

Katılım Bankacılığı Türk Bankacılık Sektörü açısından birçok dikkat çekici noktayı barındırmaktadır. Katılım bankacılığı sadece farklı bir bankacılık sisteminin gelişmesi ve derinlik kazanmasıyla sınırlı kalmayı şube ve çalışan sayısı, aktifler ve kullanılan fonların artışı ve buna paralel olarak bankacılık sistemindeki payı ve önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Katılım Bankaları Türkiye ekonomisine önemli katkıları bulunan bankalardır. Finansal sistem içerisine alınamayan atıl fonların sisteme kazandırılması yoluyla tasarruf sahiplerine kazanç sağlanması, gelir dağılımını düzenleyici etkileri, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınması, reel sektöre kaynak aktararak ekonominin gelişmesine katkıda bulunulması, kurumlar vergisi, KDV ödeyerek kamu maliyesine katkı sunması, reel sektöre fon sağlaması ile istihdama olan katkısı ve sosyo-kültürel faaliyetlere etkisi sayılabilir

1. Katılım Bankacılığı

Katılım bankacılığı bir başka ifadeyle faizsiz bankacılık, mali sektörde faiz dışı prensiplere göre çalışan ve bu prensiplere uygun olarak her türlü bankacılık faaliyetini yerine getiren kuruluşlardır. Katılım bankaları, topladıkları fonları kuruluş veya kişilere kullandırma yoluyla, ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır (Özkan, 2012: 4).

Katılım bankacılığı, İslami finans kuralları çerçevesinde faizsiz bankacılık işlemlerini gerçekleştiren bir yapıyı ifade etmektedir. İslami finans, her türlü finansal faaliyetin ve işlemin İslami kurallar içerisinde uygulandığı bir sistemdir. Faizin İslam dinine göre haram olarak kabul edilmesi nedeniyle, bu finans anlayışı alternatif olarak kabul edilmiştir (Pehlivan, 2016, s.299). Bu finansal yapı içerisinde faaliyet gösteren bankalara, “katılım bankası”, “İslami banka”, “kar-zarar ortaklığı bankası” veya “faizsiz banka” şeklinde isim verilmesine rağmen, bu bankaların işlevsel olarak klasik bankalardan pek farkı bulunmamaktadır. Katılım bankalarının faizsiz bankacılıktan en temel farkı tasarrufları toplama ve yatırıma aktarma işlevlerinin farklı olmasıdır (Yanpar, 2014, s.125).

Katılım bankacılığının temel prensibi ya da altın kuralı faizsizlik prensibidir. Bu prensip özünde (Pehlivan, 2016, s.299);

- Fon toplama işlemini yerine getirirken, kar ve zarara ortak olma temelinde fon kabul etmek ve müşteriye sabit gelir taahhüdünde bulunmamak,

- Fon kullandırırken krediyi nakit olarak vermeyip, müşterinin ihtiyaç duyduğu malı satıcıdan peşin olarak alıp, malı müşteriye vadeli olarak satmak ya da iş sahibi ile proje bazında ortaklık kurmaktır (Albaraka, 2015, s.9).

Katılım bankacılığında, müşteri ve banka arasında emek-sermaye ortaklığı oluşturulmaktadır. Bu duruma Türkiye’ de kar-zarar ortaklığı da denilir. Katılım bankaları bu şekilde topladığı paraları bir tüccar vasfı ile işletmeyi ve işletme sonucunda elde edilecek karı ortakları ile paylaşmayı taahhüt ve kabul etmektedir (Özulucan ve Deran, 2009, s.89). Katılım bankacılığı; finansman yöntemi hizmetlerini alternatif olarak sunan, finans sektöründe faaliyet gösteren, reel ekonomiyi finanse eden ve bankacılık hizmeti sunan kuruluşlardır. Bu kuruluşlar; bankacılık faaliyetleri yürütmenin yanında, müşterilerden kar-zarar ortaklığı yolu ile topladıkları fonları, faizsiz finanse etme prensibine göre reel sektöre aktararak, meydana gelebilecek kar ya da zararı müşteriler ile paylaşmaktadır (Yanpar, 2014, s.126).

1.2. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankaları konvansiyonel bankalardan farklı olarak fonları “katılımcılık” ilkesi gereğince kar veya zarara ortak yapmak suretiyle fon toplamaktadır. Ancak, hesap türü ve vade yapısı açısından geleneksel bankalarla benzerlik göstermektedir. Buna göre iki tür hesaba fon toplanır. Bunlar (Canbaz, 2016, s.187);

- a) Cari Hesaplar,
- b) Katılma Hesapları’dır.

Bu hesapların dışında, doğrudan doğruya fon toplama faaliyeti şeklinde gerçekleşme de, uluslararası finansal piyasalardan sağlanan kaynaklar bulunmaktadır. Bunlar da cari ve katılma hesapları gibi kredi/fon olarak sunulabilmektedir.

- c) Sendikasyon Kredileri

1.2.1. Özel Cari Hesaplar

Özel cari hesap, Bankacılık Kanunu’nda; *Katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplar* şeklinde tanımlanmıştır (Özulucan ve Özdemir, 2010, s.25).

Diğer bir tanımıyla özel cari hesaplar: “Ticari veya tüketim amaçlı ihtiyaçları karşılayabilmek amacıyla, ihtiyaç halinde el altında bulunan ve tedavüle hazır olan, sahipleri tarafından açılan hesaplardır.” Bu tür hesaplar, konvansiyonel bankalardaki vadesiz mevduat hesapları ile benzerlik göstermektedir. Bu nedenle özel cari hesaplar, katılım bankalarının en önemli kar kaynakları arasında yer alırlar (Takan, 2012, s.17).

Özel cari hesap fonu katılım bankacılığı sistemine duyulan güven faktörünü ön plana çıkarmaktadır. Çünkü toplanan fonun katılım bankasında kaldığı sürede, katılım bankası bu fondan yararlanabilmektedir. Bu durumda fonun değerlendirilmesinden sağlanan kazancın tamamı katılım bankasına ait olmaktadır. Katılım bankaları elde edilen bu fayda karşılığında, sadece hesap sahiplerine, bankacılık hizmetlerinden ücretsiz faydalanma olanağı tanımaktadır (Özkan, 2012, s.45).

1.2.2. Katılım Hesapları

Bireylere ait tasarrufların; piyasa şartları içerisinde reel sektörde meydana gelen kar oranı ile belirli bir sürede kullandırılması koşuluyla, kar veya zarar katılması şeklinde katılım bankalarına yatırıldığı hesap şeklidir. Bu sistem kar payı esasına göre işlemektedir. Finanse edilen işlerde zarar edilmesi de mümkün olduğundan, katılım hesapları vade sonunda ne kadar kar vereceğini belirtmemektedir. Katılım hesapları çerçevesinde elde edilen fonlar, katılım bankası toplam fonları içerisinde %90-95 civarında bir yere sahiptir (Kaçmaz, 2009, s.3).

Mevduattan farklı olarak, katılım hesaplarının özelliği, tasarruf sahipleriyle katılım bankası arasından borç-alacak ilişkisi yerine, kar-zarar ilişkisi kurmasıdır. Bu nedenle katılım hesaplarının mevduattan farklı olduğu söylenebilir (Büyükdeniz, 2000, s.25).

1.2.3. Sendikasyon Kredileri

Katılım bankalarının özel cari hesaplar ve katılım hesapları dışında bir başka kaynak sağlama yolu daha bulunmaktadır. Bu yol, uluslararası finansal piyasalardan kredi sağlanması yoluyla gerçekleştirilir. Geleneksel bankalar gibi, katılım bankaları da 2010 yılı sonrasında yurt dışından kaynak/finansman temin etmektedir. Temin edilen bu kaynaklar toplanan fonların dışındadır ve alınan krediler hesabında izlenirler. Bu fonlar da yurt içinde toplanan fonlar gibi bir kredilendirme/kullandırma faaliyetinde kullanılabilir. Sendikasyon kredisi, birden fazla bankanın, belirli bir amaç doğrultusunda yine finansal kuruluşlar ve bankalarla büyük tutarlarda sağladıkları uluslararası fonlara denilmektedir. Sendikasyon kredilerinin vadesi,

genelde bir yılın üzerinde olduğundan, ortalama vadesi kısa olan yurt içi mevduata göre daha çok tercih edilir (Canbaz, 2016, s.189).

1.3. Katılım Bankalarının Fon Kullanırma (Kredilendirme) Faaliyetleri

Katılım bankalarının fon kullandırmadaki temel amacı, dini esaslara uygun olan her türlü reel ekonomik faaliyeti kredilendirme üzerinedir. Katılım bankacılığında bir ticaret ya da ortaklığa dayandırılarak fon kullandırma faaliyeti gerçekleştirilir.

Katılım bankalarının fon kullandırmaları ile ilgili sınıflandırması aşağıdaki şekilde yapılmıştır (Özulucan ve Özdemir, 2010, s.36);

- i) Kurumsal finansman desteği
- ii) Bireysel finansman desteği
- iii) Kar-zarar ortaklığı yatırımı
- iv) Finansal kiralama
- v) Mal karşılığı vesaikin finansmanı
- vi) Ortak yatırımlar

1.3.1. Kurumsal Finansman Desteği

Katılım bankalarının işletme ve kurumları yaygın fonlama tekniğidir. Katılım bankası ile fon kullanıcısı arasında yapılacak sözleşme dâhilinde, ihtiyaç duyulan her türlü gayrimenkul, emtia ve hizmet bedelinin fon kullanıcısı adına satıcıya ödenmesi ve bunun karşılığında fon kullanan gerçek ya da tüzel kişinin borçlandırılması işlemidir. Kredi kullananlar önceden belirlenmiş kar payı ve vade üzerinden borçlandırılır. Borç, önceden yapılandırılmış bir ödeme takvimine göre ödenir. Üretim desteği olarak da bilinen bu yöntem, İslam Hukuku'nda "Murabaha" olarak tanımlanmaktadır (Canbaz, 2016, s.191).

Murabaha

Murabaha İslami bir satış yöntemi olarak bilinmektedir. Bu kavram “artma, çoğalma” anlamını taşımaktadır. Ticari, sınaî ve hizmet işletmelerinin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyulan mamul, yarı mamul, hammadde, makine vb. Malların üçüncü şahıslar tarafından peşin olarak satın alınıp, başvuran müşterilere vadeli olarak satılmasıdır Murabaha ile yapılacak işlemde, satın alınacak mal ya da materyali peşin fiyatı, kalitesi gibi ayrıntılar müşteriler tarafından belirlenmektedir. Malın teslim edilmesinden sonra anlaşılan para miktarı ve vadeye göre faturalandırılır

Muharaba işlem akışı aşağıda sıralandığı şekilde gerçekleştirilir; (Canbaz, 2016, s.192)

- 1- İlk olarak fon kullanma talebi kabul edilen müşteriyle Katılım Bankası arasında bir “ön anlaşma” yapılır.
- 2- Katılım bankası tarafından mal siparişi ile peşin ödemesi yapılır.
- 3- Satıcı işletme malları irsaliyesi ile birlikte müşteriye sevk eder, ardından peşin fiyat üzerinden banka adına düzenlenmiş olduğu faturayı bankaya gönderir.
- 4- Dördüncü ve son aşamada, banka peşin olarak satın aldığı mal bedeli üzerinden kar payını da ilave ederek, müşteri adına fatura düzenler.

1.3.2. Finansal Kiralama- Leasing (İcare)

Finansal kiralama kavramı, Türk Finansal Sistemi’ne 1983 yılında ÖFK kuruluk Kararnamesi ile girmiştir. Ardından 1985 yılında çıkartılan 3326 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile daha güçlü bir zemine kavuşmuştur (Canbaz, 2016, s.193).

Finansal kiralama (İcare) sözleşme hükümlerine dayalı bir düzenlemedir. Bu sözleşmeye göre, kiralanacak varlığın sahibi, varlığın intifa hakkını kiralayanın kullanmasına izin verir. Varlığın mülkiyeti kiraya verende kalır, kiralayan kişi de belirli ödemelerde bulunarak varlığı kullanmamaya devam eder (Önk, 2015, s.51).

1.3.3. Kar-Zarar Ortaklığı

Kar-zarar ortaklığı yöntemi ile fon kullandırılması için, Banka ve fon kullanacak kişiler arasında “Kar ve Zarara Katılma Yatırım Akdi” imzalanması gerekmektedir. Kar ve zarara katılma, fon kullanılan bütün faaliyetler için geçerli olabileceği gibi, belirli bir faaliyet için de geçerli olabilir. Banka, fon kullandırdığı tüzel ve gerçek kişilerin sözleşme konusu faaliyetlerinden ortaya çıkacak karına, sözleşmede belirtilen oranlarda iştirak edebilir. Fon kullandırma sonucu ortaya çıkan gerçek ve tüzel kişilerin zarar etmesi durumunda ise, kurum azami o işe tahsis ettiği para miktarı kadar katılır (Canbaz, 2016, s.195).

Kar-zarar ortaklığı iki farklı biçimde uygulanabilir. Bunlar;

- Emek- Sermaye Ortaklığı (Mudaraba)
- Sermaye- Sermaye Ortaklığı (Müşaraka) dır.

Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudaraba)

Sermaye sahipleri ortak bir yatırım yapma amacıyla bankaya belirli bir süre için yatırım amacıyla para yatırmaktadır. Belirli şartlar altında yatırılan bu paralar kar-zarar ortaklığı neticesinde yatırım için kullandırılır. Bu ortaklık teorik olarak üçe ayrılmaktadır. Birinci pay müteşebbise, 2.pay bankaya, 3.pay ise mudiriye aittir. Uygulama alanında bu paylaşma farklı şekillerde uygulanmaktadır. Katılım bankası, yatırımcılar üzerinden gelen kar veya zararı ikiye bölerek, payın bir kısmını mudilere diğer kısmını ise banka hissedarlarına dağıtır. Mudarabanın iş ortaklığı ya da kar zarar ortaklığı olarak bilinen iki tarafı bulunmaktadır. Mudarabanın taraflarından biri emek, bilgi ve tecrübesini ortaya koyar ve faaliyet yönetimini üstlenirken bu tarafa mudarip denmektedir. Mudarabanın diğer tarafı yani sermayeyi sağlayan tarafa ise Rab-El-Mal denilmektedir. Rab-El-Mal yalnızca yatırımı denetlemek ile yetkilenebilir. Mudarabanın tarafları kara ortaktır. Mudaraba ortaklığında girişimcinin görevi yalnızca zaman ve emek harcamaktır. Yatırım sonucunda olası maddi zararlar banka tarafından karşılanır. Girişimcinin kötü yönetimi veya ihmalinin tespit edilmesi durumunda zarardan sorumlu tutulabilmektedir. Bu tip bir sözleşmeye kısıtlı mudaraba adı verilir. Bu sözleşme tipi genellikle kısa vadeli yatırım ve ticari projelerde kullanılmaktadır (Erdoğan, 2011, s.48).

Mudaraba ortaklığının sermaye sahipleri sermayedarlardır. Ortaklık sonucunda meydana gelebilecek zararın tamamı sermayedarlar tarafından üstlenilir. Mudaraba sisteminde kar

önceden belirlenmiş olmalıdır. Kar payı yatırımcılar arasında yapılan anlaşmaya göre değişiklik gösterebilir. Mudaraba ortaklığında bir zararın meydana gelmesi durumunda sermayedarların kaybı anapara ile sınırlı kalacaktır. İşletmecinin zararı ise harcadığı zaman ve emekle sınırlıdır (Erdoğan, 2011, s.48).

Sermaye-Sermaye Ortaklığı (Müşaraka)

Bir işletmeye ortak olma, o işletmenin sermayesine ortak olma anlamına gelmektedir. Müşaraka esası hem sermaye hem de ortaklığı öngörmektedir. Sermaye sahipleri bu şekilde bir işletmeye sermaye aktarmakta, bu şekilde işletmenin kar ve zararına ortak olmaktadır. Mudaraba emek-sermaye arasında kurulan ortaklık ilişkisi iken, müşaraka sermaye-sermaye arasında kurulur (Özgür, 2007, s.60).

Müşaraka sistemi İslam Hukukunda Şirket-ül İnan olarak adlandırılır. Müşaraka ortaklığında ortaya konulan sermaye eşit olmalıdır. Sermayedarların kar oranı taraflar arasındaki anlaşma ile belirlenmektedir. Kar payının sermaye miktarına bağlı olması zorunlu değildir. Katılım bankası bu ortaklık prensibi ile ortaklarına sermaye sağlarken kar paylaşma oranını anlaşma ile belirlemede serbesttir. Yine de kar payı oranlarının önceden saptanmış olması gerekmektedir. Kar paylarında durum böyleyken zarar paylaşımında taraflara serbesti tanınmamıştır. Müşaraka sisteminde zarar paylaşım oranları belidir. Bu oran sermayedarlar tarafından ortaya konan sermayenin toplam sermayeye bölünmesi ile hesaplanmaktadır (Erdoğan, 2011, s.51).Müşaraka sistemi şu şekilde uygulanmaktadır; Katılım bankası ortağı durumundaki müşterisi tarafından istenilen sermayenin bir kısmını sağlama sorumluluğunu üzerine alır. Müşteri de kendi mali imkânları ve projesi doğrultusunda sermayenin geri kalanını finanse eder. Bankadan alınan mali yardımın idare ve denetimi müşterinin sorumluluğu altındadır (Özgür, 2007, s.60).

1.3.4. Proje Finansmanı

Proje finansmanı, belirli bir projenin başlangıcında ve geliştirilmesinde geri dönülmez finansmanı içeren ve borcun geri ödenebilmesi için proje sponsorunun kredibilitesinden çok projenin gelecekte sağlayacağı nakit akışları ile proje varlıklarının esas alındığı bir finansman türüdür. Özellikle önemli miktarda nakit gerektiren projelerin finanse edilmesinde kullanılan bir finansman tekniğidir. Proje finansmanı tekniği ile köprü, yok, baraj ve enerji santralleri gibi büyük projelere kaynak sağlanır (Canbaz, 2016, s.197).

1.3.5. Bireysel Finansman Desteği

Bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları, mal veya hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından satıcıya ödenmesi koşuluyla fon kullanıcı kişinin borçlandırılması işlemidir. Bu kapsamda, yaygın olarak araç, konut, mobilya, beyaz eşya gibi kişisel ihtiyaçların finansmanı sağlanır. Kullanılan yöntemler ise genelde Murabaha ve Finansal Kiralama olmaktadır (Dikkaya ve Kutval, 2014, s.45).

1.3.6. Karz-ı Hasen

Karz-ı Hasen yöntemi ihtiyaç sahiplerine bir sözleşme ile faizsiz olarak borç verme şeklinde gerçekleşir. Bu yönteme göre demeler iki tarafın üzerinde uzlaştığı belirli periyotlar halinde yapılmaktadır. Karz-ı Hasen fonu olağan dışı durumlar, hastalık, evlenme, küçük sanayi girişimlerine ait projelerin başlatılması gibi durumlarda verilmektedir. Bu fonları kullanan ihtiyaç sahiplerinin geçerli nedenlerle borçlarını ödeyememesi durumunda söz konusu borç, bankanın sosyal fonundan temin edilir (Erdoğan, 2011, s.51).

1.4. Katılım Bankacılığı'nın Türk Finansal Sistemi'ndeki Yeri

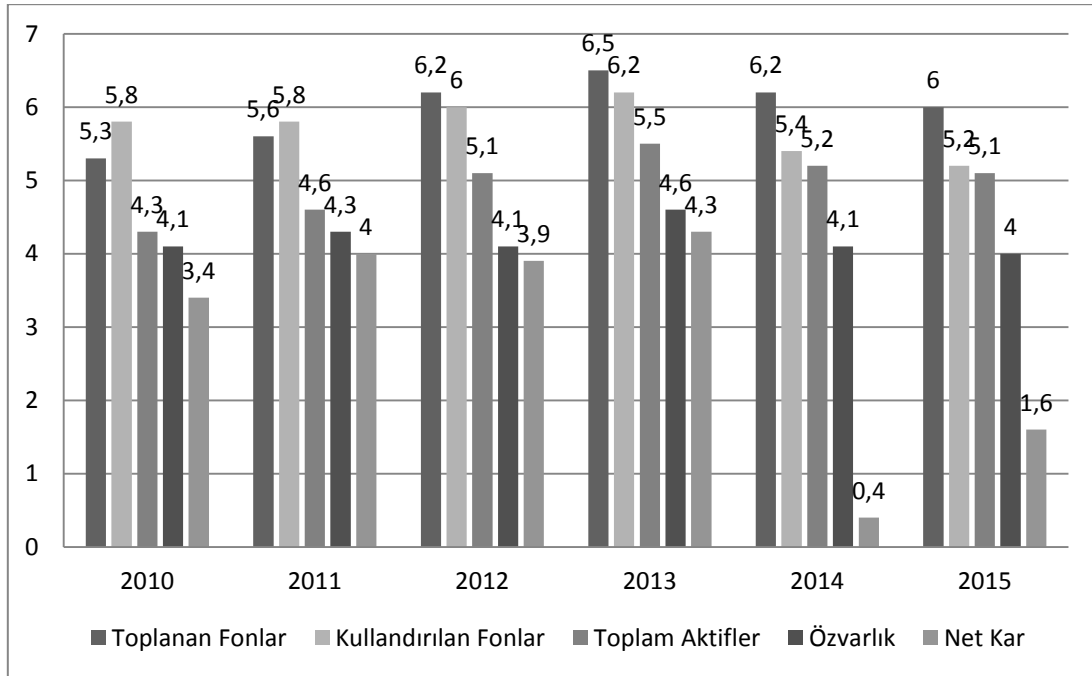
Katılım Bankacılığı Türk Bankacılık Sektörü açısından birçok dikkat çekici noktayı barındırmaktadır. Katılım bankacılığı sadece farklı bir bankacılık sisteminin gelişmesi ve derinlik kazanmasıyla sınırlı kalmayı şube ve çalışan sayısı, aktifler ve kullandırılan fonların artışı ve buna paralel olarak bankacılık sistemindeki payı ve önemi gün geçtikçe artmaktadır.

1984 yılında faaliyete başlayan “faizsiz finans kurumları” bir taraftan yetişmiş personelin eksikliği, diğer taraftan sistemin yeteri kadar bilinir olmaması gibi sorunlar nedeniyle tecrübe eksikliğinin görüldüğü bu ortamda “kurumlaşma” çabası ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu nedenle faaliyete başlayan ilk faizsiz finans kurumları bir tecrübe okulu olarak görülmüşlerdir. 2000’li yıllara kadar genelde, bankacılık işlemleri ile sınırla olan faaliyetler daha sonraki yıllarda yetişmiş insan gücü ve kamusal destek sayesinde yeni bankacılık ürünlerini sisteme kazandırmaya başlamıştır. Böylelikle bir taraftan derinlik ve çeşitlilik artmış, diğer taraftan kurumsallaşma süreci geliştirilmeye çalışılmıştır (Doğan, 2008, s.68).

2000 yılı itibari ile yalnızca faizsiz finans kurumları değil genel olarak Türk Finansal ve Bankacılık Sektörü ciddi ve hızlı bir yapılanma sürecine girmiştir. Bu süreçte Türk Finansal Sektörü 2005-2010 yılları arasında 591,5 Milyon TL seviyesinden 1.342,2 Milyon TL bilanço büyüklüğüne ulaşmıştır. Bu yıllar arasında Türk finans sektörü içinde bankacılık sektörünün

payı %68,8 seviyesinden %75 seviyelerine kadar yükselmiştir. 2014 yılı sonunda, finansal sektör aktif büyüklüğü 2,3 Trilyon TL düzeyinde iken, bankaların bilanço büyüklüğü 1.994 Milyar TL' ye yükselmiştir.

Ziraat Katılım Bankası, 2015 yılı itibariyle Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankaları arasına katılmıştır. Ziraat Katılım Bankası'nın sektöre girişi ile sektörün gelişiminin hızlanması beklenmektedir. Asya Katılım A.Ş'nin Aktifleri'nin erimesi nedeniyle 2015 yılı sonucunda katılım bankacılığının bankacılık sektöründeki payında az da olsa düşüş yaşanmıştır. Şekil 1'de Katılım Bankalarının bankacılık sektöründe aldıkları paylar gösterilmiştir.

Şekil 1. Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründen Aldıkları Paylar (2010/15)

Kaynak: (Canbaz, 2016, s.234)

Finansal sisteme ilişkin düzenlemelerin etkinliği makro ekonomik istikrar ile birebir ilişkilidir. Bu istikrarın sağlanamadığı ülkelerde sistemin sıhhatinin uzun süre muhafaza edilmesi de mümkün değildir. Ülkemizde özellikle son dönemde uygulanan mali disiplin makro ekonomik istikrarın sağlanmasına büyük katkıda bulunmuştur. Bu sayede sistem üzerinde kamu finansmanı ihtiyacından doğan baskılar azalmış, vadelerin uzamasıyla ekonominin her alanında olumlu yansımaları görülen daha uzun dönemli bir perspektif oluşmuştur. Uluslararası piyasalarda özellikle Türk ekonomisine yönelik olumlu değerlendirmeler de bu sürece katkıda bulunmuştur. Son yıllarda katılım bankalarının fon

geişimi, özvarlıklarında yaşaann gelişmeler bankacılık sektöründe gelişme potansiyelinin bir göstergesidir. Bu gelişmeler bankacılık sistemine yönelik yapısal reformların hız kazandığı bir dönemde elde edilmiştir. Yapısal reformlarda atılan her başarılı adım mali piyasalardan kaynaklanabilecek risklerin daha iyi kontrol edilmesini ve kırılganlıkların asgari seviyeye indirilmesini sağlamıştır

1.5. Katılım Bankalarının Türk Ekonomisine Katkıları

Kuruluşundan itibaren Katılım Bankaları konvansiyonel bankalara paralel olarak onların gerçekleştirdiği hemen her işlemi faizsiz usule dayanarak gerçekleştirmektedir. Türk Bankacılık Sisteminin tamamlayıcı bankaları Katılım Bankaları'dır. Katılım Bankaları fonksiyonel olarak mevduat bankalarına benzemelerine rağmen fon toplama ve kullandırma teknikleri açısından bu bankalardan ayrılmaktadırlar. Katılım bankaları transfer ve havale işlemleri, kambiyo hizmetleri, kredi hizmeti, döviz alım-satımı, teminat mektubu verilmesi, çek ve poliçe gibi menkul kıymetlerin keşidesi, tanzimi, kabul edilmesi gibi çeşitli bankacılık ve ürün hizmetlerini sunmaktadır (Eskici, 2007, s.74).

Katılım Bankaları Türkiye ekonomisine önemli katkıları bulunan bankalardır. Finansal sistem içerisine alınamayan atıl fonların sisteme kazandırılması yoluyla tasarruf sahiplerine kazanç sağlanması, gelir dağılımını düzenleyici etkileri, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınması, reel sektöre kaynak aktarılarak ekonominin gelişmesine katkıda bulunulması, kurumlar vergisi, KDV ödeyerek kamu maliyesine katkı sunması, reel sektöre fon sağlanması ile istihdama olan katkısı ve sosyo-kültürel faaliyetlere etkisi sayılabilir (Özbay, 2014, s.75).

Katılım bankalarının Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

Atıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması: Katılım Bankacılığı, özellikle faiz sistemi dışında kalmak isteyen ve bu nedenle sistem dışında kalan tasarrufların bankacılık prensipleri çerçevesinde faaliyet göstermeleri sonucunda sisteme dâhil olurlar. Bu atıl fonların yatırım olarak ülke ekonomisine kazandırılması Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin gelişmesi açısından oldukça önemlidir. Türkiye'de dini inançlarından dolayı klasik bankacılık sistemine mevduat yatırmayan ciddi bir potansiyel olduğu düşünülmektedir. Katılım Bankacılığı bu mevduatın ekonomiye kazandırılmasına büyük bir başarı sağlayabilmektedir (Eskici, 2007, s.108).

Yabancı Kaynak Transferi Sağlanması: Katılım Bankacılığı sisteminin Türkiye’de aktif olarak faaliyet göstermesi ülkenin Müslüman ülkelerle olan bağlantılarının gelişmesine yol açmıştır. Türkiye’de sermaye birikiminin düşük ve getirilerin yüksek olması nedeniyle özellikle Körfez ülkelerindeki paraların katılım bankaları aracılığı ile Türkiye’ye getirilmesi her iki taraf için de fayda sağlamaktadır (Tosun, 2000, s.105).

Kayıt Dışı Ekonomiyi Engelleyici Etkisi: Ülke ekonomileri açısından pek çok probleme neden olan kayıt dışı ekonominin engellenmesi açısından Katılım Bankaları önemli bir görev üstlenmektedir. Öncelikle gerçek olmayan kayıtsız ve faturasız hiçbir işleme finansman sağlamayan Katılım bankaları söz konusu işleyiş prensipleri ile vergi kaybının önüne geçmektedirler. Örnek verecek olursak; taşıt, konut alımlarında mutlaka işlemin ilgili tescil makamınca onaylanmasını talep ettikleri için alım satımlar kayıt altına girmiş olmaktadır.

Fon Sağlayarak Reel Ekonominin Gelişmesinde Katkı Sağlama: Türk Finans Sistemi içerisinde Katılım Bankaları eşitliği ve derinliği artıran kurumlar arasından yer almıştır. Bunun yanı sıra esnek fon toplama yöntemleri ve ticarete dayalı finansman sağlamasıyla kendi arzını artırarak, cari kredi faizlerini indirici bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle, ekonomide yatırım hacminin artmasını sağlayarak, üretilen mal ve hizmet değerini yani milli geliri yükseltmektedir (Tosun, 2000, s.105).

Krizlerden Etkilenme: Türk ekonomisinin ve özellikle finans sektörünün maruz kaldığı 4 büyük krizden yani 1990 Körfez krizi, 1994 finansal kriz ve 1998–1999 Güney Doğu Asya krizi ve 2001 finansal krizinden, katılım bankaları en az hasarla çıkmışlardır. Bu da, katılım bankalarının gösterdikleri başarı ve performansın en büyük kanıtıdır. Bu krizlerin ekonomiye ve finans sektörüne yapmış olduğu tahribat hatırlandığında, katılım bankalarının hem model olarak hem de uygulamada göstermiş olduğu başarı daha iyi anlaşılabilir olur. Çünkü katılım bankaları bu krizlerden kamu kaynaklarından hiçbir şekilde yararlanmadan hatta böyle bir desteğe ihtiyaç bile duymadan çıkmayı başarmışlardır (Ustaoglu, 2014, s.45).

İstihdama Katkı Sağlama: Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankaları, yıllar itibariyle şube sayısını arttırarak, istihdam ettikleri personel sayıları ile istihdama olumlu yönde katkı sağlamaktadırlar.

Sonuç

Bankacılığın geçmişi milat öncesi zamanlara dayanmaktadır. Bankacılığın klasik olarak gerçekleştirildiği dokuz asırlık dönemden sonra geçtiğimiz yüzyıl içerisinde "faizsiz finans ve bankacılık" teorileri ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada Türkiye'deki tanımıyla Katılım Bankacılığı ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ortaya koyduğu bulguları şöyle özetlemek mümkündür;

- İslami esasları temel alan faizsiz bankacılık 20.yy itibari ile ortaya çıkmış ve bankacılık işlemlerinin büyük bir bölümü helal-haram ölçüleriyle değerlendirilmiştir.
- Faizin İslamiyet'te yasak olması nedeniyle bankacılık sistemine giremeyen atıl fonların ekonomiye kazandırılması, faizsiz bankacılık sisteminin temel gerekçesidir. Yine benzer gerekçelerle kredi kullanmaktan kaçınan ciddi bir kitle katılım bankacılığı aracılığı ile iş ve işletme kurma imkânı bulmuştur. Bu girişimler sayesinde muhafazakâr kesin olarak adlandırılan kesim sisteme girmiş, ihracat artmış ve çok sayıda sivil toplum örgütü kurulmuştur.
- Katılım Bankacılığı faaliyetleri İslam'ın ekonomik esasları dikkate alınarak yapılmaktadır. Bu kurallar başta faizin yasak olması, haramdan kaçınma, sözleşmeye bağlılık gibi kurallardır.
- Klasik bankacılık sistemi olan konvansiyonel bankacılık, 1929 yılında gerçekleşen büyük "Büyük Buhran" dan sonra etkisi halen devam eden bir küresel finans krizi etkisi altındadır. Başta Amerika ve Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülke daha sıkı bir piyasa disiplini anlayışına geçmiştir. Ne var ki yapılanma kurum ve kurallara yönelik değil, daha çok para ve banka kredisi sistemine odaklanmıştır.
- Ülkelerin ideal finans sistemi oluşturabilmeleri için Uluslararası İslami Finans Standartları'na uyum sağlaması gerekmektedir. Türkiye henüz bu çalışmalara başlamamış ve bu konuda gecikmiştir. Bu yalnızca ülke içi yatırımcılar açısından değil, uluslararası yatırımcılar açısından da olumsuz bir durumdur.
- Türk Finans Sisteminde ilk faizsiz bankacılık sistemi örneği 1985 yılında kurulan faizsiz finans kurumları ile gerçekleştirilmiştir. Bu kurumlar 1983 yılında çıkartılan kanunla "Özel Finans Kurumu" olarak faaliyete başlamıştır. 1999 yılında başlayan ve

2001 yılında ağırlaşan finansal kriz bankacılık sisteminin yeniden yapılanması ihtiyacını doğurmuştur. ÖFK'lar statüleri gereği bu krizden daha derin etkilenmiştir.

- Faizsiz bankacılık sistemini yürüten ÖFK'lar radikal bir değişim yaşayarak "Katılım Bankacılığı" unvanını almış ve kanun kapsamına alınmıştır. Bu değişiklik sonrası hızlı ve istikrarlı bir şekilde büyümeye başlamıştır. Çalışma esaslarından kaynaklı toplanan fonların büyük bir kısmı reel ekonomiye aktarılmıştır.

Katılım bankacılığı sisteminin yani faizsiz bankacılığın önemli bir deneyim olduğu ortadadır. Kurulduğu günden bu yana ekonomiye olan katkıları düşünülecek olursa gelişmesinin süreceği söylenebilir. İstikrarlı büyümenin sürmesi için şubeleşme ve personel sayısının artırılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Albaraka. (2015). *Katılım Bankacılığı Sistemi Çalışma Esasları ve Uygulaması*. Kurumsal Yayın.
- Büyükdenez, A. (2000). *Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçerisindeki Yeri ve Çalışma Prensipleri*. Türkiye’de Faizsiz Finans Kurumlarının Kuruluş Serüveni. Albaraka Türk Yayınları:17. İstanbul.
- Canbaz, M. (2016). *Katılım Bankacılığı*, 1.Baskı. İstanbul. Beta Yayınları.
- Dikkaya, M. Kutval Y. (2014). *Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği*. 1.Baskı. Ankara. Savaş Yayınları.
- Doğan, S. (2009). *Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Erdoğan, D. (2011). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Eskici, M. (2007). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Kaçmaz, A. (2009). *Katılım Bankalarının 2005-2008 Yılları arasında Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişimi*. Fatih Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Projesi. İstanbul.
- Önk, H. (2015). *Osmanlı Dönemi Para Vakıflarıyla Günümüz Katılım Bankalarının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi. Afyon.
- Özbay, F. (2014). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Uygulamaları*, Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Gediz Üniversitesi. İzmir.
- Özgür, E. (2007). *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği*. Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyon.
- Özkan, H. (2012). *Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe*

Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi. Niğde.

Özulucan, A. Deran A. (2009). *Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması*. Makale. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Özulucan, A. Özdemir S. (2010). *Katılım Bankacılığı, Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar*, Finansal Tablolar&Bağımsız Denetim. İstanbul. Türkmen Kitabevi.

Pehlivan, P. (2016). *Türkiye’ de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi*. Makale. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. Yıl.16 S.31. Konya.

Takan, M. (2002). *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntemi*. Ankara. Nobel Kitabevi.

Tosun, M. (2000). *Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK’lerin Türk Banka Sistemi İçindeki Yeri*. B.Cemal Rodoplu, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama. Albaraka Türk Yayınları, İstanbul.

Ustaoğlu, D. (2014). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi. Manisa.

Yanpar, A. (2014). *İslami Finans, İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*. İstanbul. Scala Yayıncılık.